

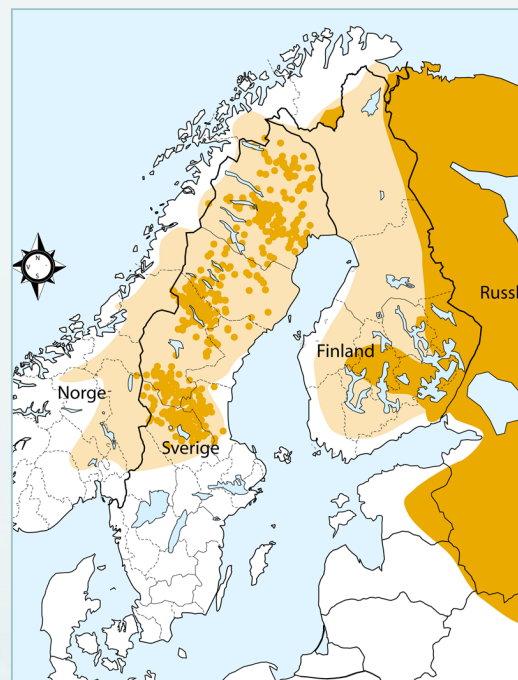

Brunbjørn *Ursus arctos*

Rødlistet art

Den opprinnelige norske bestanden av brunbjørn døde ut i det 20. århundre, mens den svenske bestanden overlevde og har spredt seg inn i norske grensetrakter. Innvandring har også skjedd til Finnmark fra Finland og Russland. Bjørnene i Sør-Norge er hovedsakelig unge utvandrende hannbjørner født i Sverige. Noen binner har leveområde i Norge og har reproduisert på norsk side av grensa.

Status
Kategori sterkt truet (EN^o) på Norsk rødliste for arter 2010.

Bjørnens utbredelse i Fennoskandia, dvs. områder der brunbjørn finnes regelmessig (lys farve) og hvor binnene er konsentrert (mørk farve; prikkene viser hvor binner er blitt skutt i Sverige). Enkeltdyr kan opptre utenfor disse områdene.

Kjennetegn

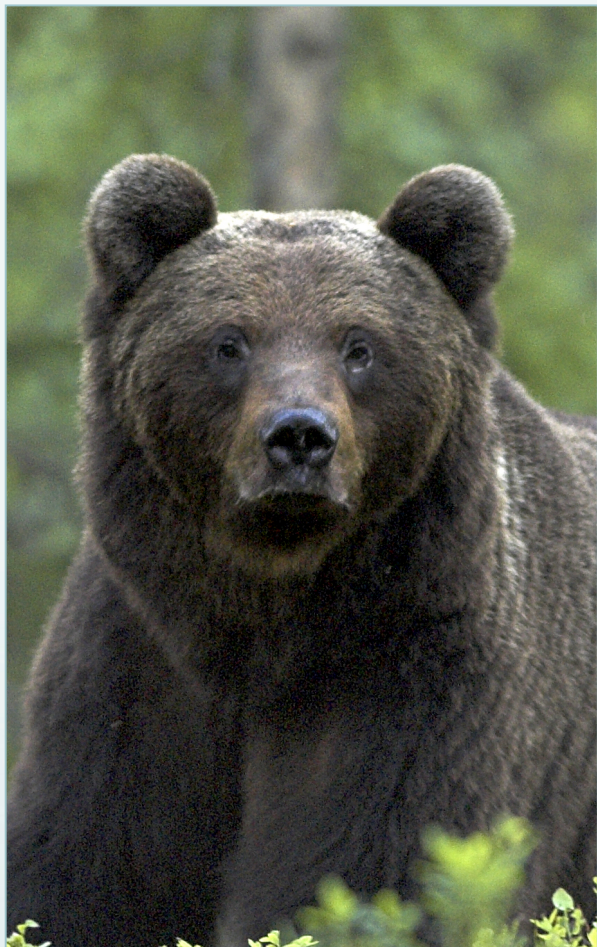
Brunbjørnen er det største landrovdryet på det norske fastlandet. Hannene er større enn hunnene og vekten er 100-300 kg for hannbjørner og 60-200 kg for binner. Kroppslengden er 130-250 cm. Brunbjørnen har en kraftig kroppsbygning, kraftig hals, avrundede opprette ører og kort hale. Over skuldrene går ryggen opp i en pukkel, men likevel er mankehøyden ikke mer enn opptil ca 1 meter, dvs. at brunbjørnen er relativt lavbeint i forhold til kroppsstørrelsen. Brunbjørnen er sålegjenger, har fem tær både på framfot og bakfot, og fotavtrykkene viser ofte avtrykk av alle de fem kraftige klørne. Avtrykkene av tærne står nesten på rett linje foran avtrykket av fotsålen. Pelsen er kraftig, ganske langhåret og oftest brun, men kan variere fra lyst til mørk. Størrelse, kroppsform og bevegelsesmønster gir brunbjørnen et karakteristisk utseende som ikke så lett forveksles med andre arter. Mange brunbjørnunger har en krage av lyse hår rundt halsen.

Utbredelse

I Norge er det noen få ynglende brunbjørner i atskilte områder i grensestrøk mot Sverige, Finland og Russland; i Trysil, Lierne, Dividalen, ved Anárjohka og i Pasvik. Brunbjørnen forekommer ellers jevnlig i grensestrøk mot Sverige, men da hovedsakelig unge hannbjørner som oftest er født i nabolandet. Enkelte unge hanner vandrer svært langt, og brunbjørn blir derfor observert mange steder i landet fra tid til annen, men sjeldent på Vestlandet. Globalt har brunbjørnen en holarktisk utbredelse, dvs. både i Eurasia og Nord-Amerika, og er tallrik. Den er særlig knyttet til de store skogområdene, men de små restbestandene som finnes sør i Europa lever i fjellområder.

Biologi

Brunbjørnen ligger i hi om vinteren. Den er da nokså inaktiv og tærer på lagret energi i form av kroppsfett. Den senker kroppstemperaturen mens den ligger i hi, men ikke mer enn 4-5 grader og er derfor i stand til å reagere raskt om den blir forstyrret. Men mange kroppsfunksjoner settes ned. Hjerterefrekvensen senkes mye og fordøyelse og urinproduksjon opphører. I Skandinavia varer hiperioden fra 6-7 måneder. Hiet er ofte utgravd i en gammel maurtue, men jordhi og hi under steiner er heller ikke uvanlig. Brunbjørnen kan mer sjelden lage et korghi, som er et åpent, korgformet leie av bar, og la seg snø ned. Hi-plassen velges ofte relativt høyt og i god avstand fra menneskelig aktivitet innen leveområdet. Fra vår til høst når bjørnene er aktive er både planter og byttedyr viktige i dietten. Bær, urter og gras er typisk planteføde. Av byttedyr er hjortevilt viktig, hos oss særlig elg- og reinkalver, dessuten sau når sauene er i utmark. Brunbjørnen spiser også ofte maur.

Brunbjørnen er det største landrovdyr på den skandinaviske halvøya.

Dietten varierer noe både over året og med breddegraden. Byttedyr, som er mye mer proteinrike enn beiteplanter, er særlig viktig om våren og forsommeren. Bær er energirike og er særlig viktige om høsten når bjørnen bygger opp fettreserver. Bjørnen foretrekker først og fremst blåbær, etterfulgt av krekling og tyttebær. Andelen hjortedyr i dietten øker nordover i Skandinavia. Når bjørnen har nedlagt et større byttedyr kan den holde seg ved kadaveret eller komme tilbake til det og spise av det over flere dager. Brunbjørner lever enslig, og familiegruppene består av binne med 1-4 unger, men voksne døtre kan dele leveområde med mora. Leveområdene varierer mye i størrelse, både mellom individer og mellom kjønn. Hannbjørnene, spesielt de unge hannene, har mye større leveområder enn binnene. For binner med unger ligger det vanligvis rundt 100-150 km², mens det for binner uten unger ligger rundt 200-300 km². For stasjonære hanner er leveområdet i regelen rundt 800-1000 km², mens unge hanner

i spredningsfasen kan farte over flere tusen kvadratkilometer. Slike bjørner opptrer fra tid til annen på steder langt fra de regelmessige forekomstene av brunbjørn. De skandinaviske brunbjørnene, særlig binnene, foretrekker ulendt skogsterrang framfor åpnere områder. De viser også unnnvikende atferd i forhold til trafikkerte veier og bebyggelse. Binnene har forsinket fosterutvikling, det vil si at befruktete egg som har delt seg noen få ganger forblir i et hvilestadium i lengre tid før de fester seg (implanteres) i livmora for å fortsette utviklingen. Parringstida er på sommeren (mai-juli), men implanteringen skjer ikke før binna går i hi på høsten. Ungene fødes 8-10 uker senere, fra slutten av desember til februar, mens binna ligger i hi. Det kan være fra 1 til 4 unger i kullet, men 2-3 er vanlig. Ungene er svært små ved fødselen i forhold til mora. De veier bare ca 300-600 gram og er omkring 25 cm lange. Øynene er lukket og de er nesten hårløse. De vokser raskt på moras melk og veier omkring 4 kg når familien forlater hiet om våren. Når de går i hi om høsten kan de veie opp til 40 kg.

Bestandsstatus

Den opprinnelige bestanden av brunbjørn i Norge ble utryddet i løpet av det 20. århundre, som resultat av hard beskatning over lang tid. Bestanden var allerede svært liten for omkring hundre år siden, men individer av denne bestanden overlevde i ett område, Vassfaret, til 1980-åra. Den lille bestanden som finnes i Norge i dag er resultat av innvandring fra naboland, og flertallet av brunbjørner som oppholder seg i Norge er født i nabolandene. Norge har et landsomfattende overvåkingsprogram for bjørn som bygger på DNA-analyser av innsamlede ekskrementer og hår. I 2008 ble 120 individer dokumentert i Norge (40 binner og 80 hanner) og i 2009 ble 164 individer dokumentert (49 binner og 115 hanner). Selv om dette er minimumsantall, er mange av disse bjørnene—spesielt binnene—bare i Norge deler av året. Ut i fra antall binner som er dokumentert i landet har man beregnet at det var henholdsvis ca 4,3 og 5,7 ynglinger i Norge i 2008 og 2009. Stortingets mål er 15 årlige ynglinger fordelt på 4 av landets 8 forvaltningsregioner for rovvilt, men bjørnene på norsk side av grensa er del av de levedyktige bestandene i naboland. Den svenske bestanden ble i 2008 beregnet til om lag 3300 bjørner og den øker med ca 4,5 % årlig. Størrelsen på jaktkvoten øker raskere enn bestanden i Sverige, hvilket tyder på at innvandring av brunbjørn til Norge blir mindre i framtida.

Referanser

- Bischof, R & Swenson, J. E. 2010. Estimating the number of annual reproductions based on the number of female brown bears documented in Norway in 2008 and 2009. Report 2010-1 from the Scandinavian Brown Bear Research Project..
- Bjärvall, A. & Ullström, S. 1995. Däggdjur. Alla Europas arter. Reviderad och utökad upplaga. Whalström & Widstrand.
- Elgmork, K. 2000. Abundance of brown bears and wolves in central south Norway after 1733 as revealed by bounty records. *Fauna norvegica* 20: 1-8.
- Mitchell-Jones, A.J., Amori, G., Bogdanowicz, W. Krystufek, B. Reijnders, P.J.H., Spitzenberger, F., Stubbe, M. Thissen, J.B.M., Vohralik, V. & Zima, J. 1999. The Atlas of European mammals. T & AD Poyser.
- Sagør, J. T., Swenson, J. E. & Røskaft, E. 1997. Compatibility of brown bear *Ursus arctos* and free-ranging sheep in Norway. *Biological Conservation* 81: 91-95.
- Sahlén, V., Swenson, J., Brunberg, S & Kindberg, J. 2006. Björnen i Sverige - En rapport från Skandinaviska Björnprojektet till den svenska Rovdjursutredningen. - Skandinaviska Björnprojektet, Rapport 2006 – 4. 43 s.
- Sandegren, F. & Swenson, J. E. 1997. Björnen, viltet ekologin och människan. Svenska jägareförbundet, Spånga.
- Swenson, J.E., Dahle, B., Arnemo, J.M., Brunberg, S., Hustad, H., Nerheim, E. Sandegren, F., Solberg, K.H. & Söderberg, A. 2003. Utredninger i forbindelse med ny rovviltmelding. Status og forvaltning av brunbjørnen i Norge. NINA Fagrapport 60: 1-19.
- Swenson, J.E., Dahle, B. & Sandegren, F. 2001. Bjørnens predasjon på elg. NINA Fagrapport 48. 22 s.
- Swenson, J.E., Heggberget, T.M., Sandsröm, P., Sandegren, F., Wabakken, P., Bjärvall, A., Söderberg, A., Franzén, R., Linnell, J.D.C. & Andersen, R. 1996. Brunbjørnenes arealbruk i forhold til menneskelig aktivitet. En utredning foretatt i forbindelse med Forsvarets planer for Regionfelt Østlandet, del 5. NINA Oppdragsmelding 416: 1-20.
- Sæther, B.-E., Engen, S., Swenson, J.E., Bakken, Ø. & Sandegren, F. 1998. Assessing the viability of Scandinavian brown bear, *Ursus arctos*, populations: the effects of uncertain parameter estimates. *Oikos* 83: 403-416.
- Sørensen, O.J. 1990. Bjørnen. - s. 64-89 i: Semb-Johansson, A. Norges dyr. Pattedyrene 1. J.W. Cappelens Forlag..
- Wartiainen, I., C. Tobiassen, S. G. Bjervamoen, M. E. Smith, S. Wikan, and H. G. Eiken. 2008. DNA analyse av sporprøver fra brunbjørn, Øst-Finnmark 2007. Bioforsk rapport, Svanhovd..
- Wartiainen, I., C. Tobiassen, H. Brøseth, S. G. Bjervamoen, H. Geir, and H. G. Eiken. 2009. Populasjonsovervåkning av brunbjørn 2005-2008: DNA analyse av prøver samlet i Norge i 2008. Bioforsk Report Vol. 4 Nr. 58. Bioforsk Jord og miljø, Svanhovd.

Lenker

<http://nidaros.nina.no/>

<http://www.bearproject.info/>